

Нотні джерела, примітки

1. Знаменного розспіву, на глас 6. — Обиходъ нотнаго пѣнія, употребительныхъ церковныхъ распѣвовъ. Часть вторая. Божественная Літургія. — Москва, 1892. — З відділу формування музичного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі — НБУВ). *Знаменний розспів — здобуток давньоукраїнської культури, сформований на основі візантійського та староболгарського (балканського) православного співу. На жаль, більша частина найдавніших пам'яток Київської Русі перебуває нині в межах Росії. Цей піснеспів, як і інші знаменного розспіву, у синодальних обиходах XVIII ст. подано вже скороченим (у давній Україні богослужіння мало значно довшу тривалість). Про цю Херувимську належить іще сказати, що в ній збережено первинну, не куплетну, а наскрізну форму співу без повторів слів молитви. Певною ознакою найдавнішого, знаменного розспіву є також вільна (нерівномірна, несиметрична) ритміка, що надає мелодії особливого настрою, духовної напруги та якоїсь неповторної краси. Знаменний спів, виплеканий в аскетичних монастирських осередках Київської Русі, як і давньоруська ікона, народжувався від глибинного розуміння богослужбового слова й містичного споглядання іншої — вічної Божественної реальності.*
2. Перемишльська (з Перемишльського Ірмологіона сер. XVII ст.), ісон М. Гобдича. — Нада-но автором гармонізації. *Монодію взято з видання: Антологія візантійсько-слов'янської сакральної монодії. Вип. 7. Літургія св. Йоана Златоустого, з Перемишльського ірмо-логіона 50–60-х років XVII століття. Упоряд. Надія Балущька і Наталя Сиротин-ська. — Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2008. Цей твір також зберігає риси найдавнішого розспіву з вільною ритмікою та без куплетної форми, хоч слова молитви в ньому вже повторюються (як це було заведено з XVII ст.). У цій Херувимській яскраво виявлено характерне для української народної пісні переривання слів: «**Іже херо... херовими**», «**обра... образующе**». Таке саме переривання, що в церков-ному співі підкреслює духовну напругу молитовного почуття (у натхненні перерване у грудях дихання), бачимо й у «Скитській» Херувимській. В «Осьмогласнику Каллі-страта» з буковинського монастиря, де подвизався один з найвизначніших наставни-ків православного духовного життя і перший перекладач «Добротолубія», полтавець, випускник Києво-Могилянської духовної академії прп. Паїсій (Величковський), також знаходимо подібні переривання: «**Таїнство странное вижу і пре... і преславное**», «**в них же возлеже неври... невристимий Христос**»¹. У Херувимській М. Вербицького для чоловічого хору (див. 100-й номер), також чуємо: «**І Жи... і Животворящей...**». Отже, ця своєрідна риса співу була традиційною для всієї давньої України, а нині збереглася в духовній музиці лише на Галичині — у серці національної свідомості.*

¹Осьмогласник Каллістрата з молдовського монастиря в Драгомирні, 1769 рік / Відповідальний ред. О. Цалай-Якименко; розшифрування нотних і словесних текстів Я. Михайлюк, О. Цалай-Якименко. — Полтава-Київ-Львів: Полтавський літератор, 2005, с. 9.

3. Київського розспіву. — Из зібрання архиеп. Іонафана (Єлецьких). — Надав Микола Гобдич. *У джерелі означено: «Давньоукраїнська церковна монодія XVI ст. Херувимська пісня (Київського розспіву)». Втім таке датування підлягає сумніву, оскільки ця Херувимська має куплетну форму, яка почала з'являтися в Україні лише з XVII ст. під впливом духовних пісень (псалмів, кантів). Цю Херувимську «Кієвскаго роспѣва» ми пізніше знайшли в Обиході (див. 1-й номер).*
4. Межигірського монастиря. — Олександра Цалай-Якименко. Духовні співи давньої України. Антологія. — К.: Музична Україна, 2000. Зредагований для богослужіння твір надруковано вперше. Поданий у джерелі оригінал див. у Додатку до Антології. *У джерелі зазначено: «Литовського (білоруського) напіву. Середина XVII ст., Києво-Межигірський монастир». Українську та білоруську творчість часто називали литовською, оскільки ці країни у XIV–XVI ст. перебували під владою Литви (Литовсько-Руська держава), а з 1569 р. були у складі Польсько-Литовської держави — Речі Посполитої. Києво-Межигірський монастир, заснований поблизу Вишгорода 988 року, був потужним осередком української духовної культури і твердинею православ'я.*
5. Скитська, з Лівобережжя. — Там само. Зредагований для богослужіння твір надруковано вперше. Поданий у джерелі оригінал див. у Додатку до Антології. *У джерелі написано: «50-ті роки XVII ст., Лівобережжя». У цьому творі, як і в Херувимській з Перемишльського Ірмологіона, також виявлено характерне переривання слів: «І... іже Херувими», «тай... тайно образующе», «три... трисвятую піснь», «піснь... піснь приносяще».*
6. Болгарського розспіву, подібна до «Тебе, одіющагося», гарм. прот. П. Турчанинова. — Обиходъ нотнаго церковнаго пѣнія в 3 ч. — Пинськъ: Изданіе Полѣсского епарх. миссіонерскаго комитета, 1929. (Передрук: Изд-во «Челябинский рабочий», 1992). — Из зібрання свящ. Олександра Васильєва.
7. Болгарського розспіву, подібна до «Тебе, одіющагося», гарм. Є. Азієва (Азеева). — З особистої бібліотеки патріарха Пимена (Ізвекова). — Архів часопису «Регентское Дѣло», Севастополь.
8. Галицька, гарм. С. Людкевича, № 2. — Станіслав Людкевич. Літургія // Пам'ятки церковної музики, вип. 3. — Львів. Монастир Свято-Іванівська Лавра, Свічадо, 2003. — Из зібрання регента Валентини Шовкун. *Перше видання Літургії в обробці С. Людкевича мало назву «Збірник літургічних і церковних пісень на основі народних напівів» і вийшло у світ 1922 року.*
9. Галицька, «Жалібне», наспів зі збірки свящ. В. Матюка, гарм. С. Людкевича, № 4. — Там само. *У джерелі цієї Пісні пропущено слово другої строфи Херувимської молитви: «трисвятую». Тому в тактах 33–34 слова «творящей Троиці» замінено на «Троиці трисвятую».*
10. Галицька, «Народна», гарм. М. Федоріва. — Мирон М. Федорів. Частини до Служби Божої та інше, на мішаний хор. — Львів: Видання Отців Василян, 1991. — Из зібрання регента Валентини Шовкун. *У джерелі був інший переклад: «Ми херувимів тайно являємо...». Зважаючи на те, що цей піснеспів обихідний, його покладено на текст, що увійшов у богослужбову практику Православної Церкви.*
11. Галицька, зі Львівського Ірмологіона, гарм. О. Кошиця, № 10². — Олександр Кошиць.

²Усі Херувимські О. Кошиця, окрім № 13, належать до п'яти його Літургій:
 до 1-ї Літургії увійшли Херувимські №№ 1, 6; до 2-ї — №№ 2, 7, 8;
 до 3-ї — №№ 3, 9; до 4-ї — №№ 4, 10, 11; до 5-ї — №№ 5, 12.

Нагадуємо, що нумерацію Пісень введено нами послідовно за виданням З. Лиська (докладніше див. Передмову).

- Релігійні твори. За ред. Зіновія Лиська. — Українська Вільна Академія Наук у США. — Нью-Йорк: Вид-во ім. З. Лиська, 1970. — Із зібрання свящ. Олександра Васильєва.
12. Галицька, самолівка, гарм. О. Кошиця, № 7. — Там само.
 13. Галицька, самолівка, зі збірки свящ. В. Матюка, гарм. С. Людкевича, № 1. — Див. 8-й номер.
 14. Галицька, самолівка, гарм. А. Гнатишина. — Андрій Гнатишин. Служба Божа. Самолівка. Міш. хор. — Відень, 1985. — Із зібрання диригента Ігоря Дем'янця.
 15. Галицького наспіву, гарм. прот. І. Заяця. — Служба Божа св. Івана Золотоустого. На мішаний хор. Музика прот. Івана Заяця. — Саскатун, Саск., Канада: Українська книгарня, 1964. (Фотостатичне видання). — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
 16. Грецького розспіву, гарм. Г. Львівського (Львовського), ред. О. Ярмач. — «Иже херувими». — М.: Крутицкое подворье, 1993. — Із зібрання регента Оксани Ярмач. *Відредаговано (спрощено для виконання) такти 14; 19–28; 39–43; 45–46; 48; 53–63; 67–70.* Невідредагований твір див. у Додатку до Антології.
 17. Грецького розспіву, на глас 7. — З архіву Св.-Пантелеймонівського жіночого монастиря в Києві.
 18. Грецького розспіву, на глас 7, гарм. М. Леонтовича, № 2. — Духовна музика українських композиторів 20-х років ХХ ст. Концепція вид., упоряд. та спецред. Мстислава Юрченка. Антологія української духовної музики. — К.: Вид-во імені Олени Теліги. Український фонд духовної музики, 2004. — Із зібрання Св.-Михайлівської парафії (Київ, Пирогів). *Номер Херувимської подано за виданням М. Гобдича, див. 48-й номер.*
 19. Давнього наспіву (1), гарм. прот. П. Турчанинова, № 1. — Древнее простое церковное пѣніе разныхъ напѣвовъ, употребляемое въ Греко-Российской Церкви, извлеченное изъ нотныхъ Обиходовъ и другихъ печатныхъ книгъ... переложенное на четыре голоса Протоіереємъ Петромъ Турчаниновымъ... Пятое издание. — Спб.: Тип.-Лит. Э. Арнгольда, 1873. — З відділу формування музичного фонду НБУВ.
 20. Давнього наспіву (2), гарм. прот. П. Турчанинова, № 2. — Там само.
 21. Давнього наспіву (3), гарм. прот. П. Турчанинова, № 3. — Там само.
 22. Давнього наспіву, на «Да молчит», гарм. прот. П. Турчанинова, № 5. — Там само; укр. текст узято з вид.: Співи на Літургії. Зредагував і впоряд. Василь Завітневич. — Нью-Йорк: Видання Української Православної Церкви в США, 1963. — Із зібрання свящ. Олександра Васильєва. *У цій Пісні спрощено для виконання такти 51–52; 63–68; 77–80.* Невідредагований твір див. у Додатку до Антології.
 23. Давнього наспіву, на «Видя разбойник», гарм. Є. Азієва (Азеєва), № 3. — Див 7-й номер. *У джерелі замість назви позначено: «Мелодия из обихода». Цю мелодію в Обиходах зазвичай названо: «На „Видя разбойник“», утім її нерідко плутають з іншою: «На „Да молчит“», оскільки ці мелодії дуже подібні (тому в різних джерелах цей піснеспів Азієва можна знайти з різними назвами). Походження мелодії невідоме, що видно з підпису «на», а не «подібна до», як називають уставні піснеспіви, які належать до відомих розспівів: знаменного, грецького, кийівського тощо. Однак ця мелодія давня, не пізніша XVII ст., бо до того, як стати Херувимською піснею, цей мотив був добре відомий як молитвоспів 9-го часу Великого посту («Видя разбойник Начальника жизни на Кресті висяща...») та Великої суботи («Да молчит всяка плоть человека і да стоїт со страхом і трепетом...»), який співають цього дня замість Херувимської. Саме*

тому прот. П. Турчанинов (1779–1856) назвав свою Херувимську № 5 на «Да молчит» гармонізацією древнього церковного піснеспіву з Обиходу (див. 19-й номер).

24. Двоголосна (з Двоголосної Літургії), обихідного наспіву, гарм. С. Грибовича — «Двухголосная Литургия» в ред. Д. Бортнянского. Полная PDF-версия одноименного издания МПРК. — <http://kliros.org/content/view/62/22/>. *Ім'я гармонізатора цієї Літургії не вказано. М. Рицарева приписує авторство редакторові Д. Бортнянському (див. передмову до Джерела). Але інші дослідники (Гарднер І.А. Богослужбное пение... Т.ІІ, с. 256; Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І.Ф. Кураса. — К.: Вища школа, 2003; Православная энциклопедия — <http://www.pravenc.ru/text/166471.html>) називають автором Степана Грибовича — композитора, співака, вихованця й педагога Петербурзької капели родом із селища Березна поблизу Чернігова, — що видається нам вірогіднішим. Грибович згармонізував Літургію так званого Придворного обиходу — узвичаєні для Придворної петербурзької капели того часу українські піснеспіви. На два голоси їх покладено заради багатьох парафіяльних церков Росії, особливо Північної, де в хорах було по 2–3 співаки.*
25. Донська, гарм. К. А. — Двадцять две неавторские Херувимские песни монастырских и иных старинных напевов // Регентское Дѣло. — Севастополь, 2006, вып. 6.
26. «Єзуїтська», на основі монодії архієп. Лазаря (Барановича), гарм. О. Ярмач. — Надано автором гармонізації. Надруковано вперше. Монодію архієп. Лазаря (Барановича), узятую з видання О. Цалай-Якименко (див. 4-й номер), опубліковано в Додатку до Антології. *У джерелі зазначено: «Редакція „єзуїтської“. Баранович Лазар (1620–1693)». Нехай не бентежить ревнителів православ'я католицька назва молитвоспіву, зрадагованого великим захисником православ'я: у часи розквіту Києво-Могилянської академії, попри непримиренну ідеологічну війну наших світочів-ієрархів, козацтва і православного люду з католицизмом, слово «єзуїтський» асоціювалося з наукою, освітою та мистецтвом, які можна було «перемогти», «знезброїти» лише православною наукою, освітою та мистецтвом відповідного рівня. Задля цього талановиті українці нерідко навчалися в єзуїтських освітніх закладах, переймаючи багато доброго та залишаючись при тому цілком православними (див.: П. Житецький. Нарис літературної історії української мови в XVII в. — Львів: Українське вид-во, 1941, с. 1–12). Святитель Лазар (Баранович) — ректор Києво-Могилянської академії, письменник і просвітитель — був першою духовною особою Гетьманщини й обстоював незалежність Української Церкви. Він опікувався багатьма хорами та мав при своєму дворі капелу, якою керував свящ. С. Пекалицький; був знавцем музики, писав духовні твори. Високоосвічений святитель узяв за основу й суттєво змінив уживану в ті часи «Єзуїтську» Херувимську (напевно, створену на підставі якоїсь єзуїтської мелодії, позаяк Херувимської пісні в католицькому богослужінні немає). «Єзуїтську» монодію, яку архієп. Лазар узяв за основу, можна також знайти в Антології О. Цалай-Якименко (див. 4-й номер).*
27. «Заздоровна», з Поділля, запис Ю. Богданова, гарм. М. Леонтовича, з Літургії. — Служба Божа. Літургія для міш. хору й народу. Муз. М. Леонтовича. За ред. д-ра Павла Маценка. — Вінніпег: Консисторія Української Греко-Православної Церкви в Канаді, 1973. — З архіву Св.-Михайлівської парафії. *У передмові зазначено, що редактори доклали чималих зусиль, щоб віднайти перше видання Літургії М. Леонтовича 1919 року. У джерелі збережено стеценківський переклад (див. Передмову, с. 34). Проте ми замінили застаріле слово першого автокефального перекладу «життьові» на пізніше «життєві» (вже 1921 р. о. К. Стеценко писав «життєві», однак форма «життьові» трапляється в багатьох виданнях діаспори, зокрема у збірці проф. І. Трухлого: див. 105-й номер).*

28. Закарпатського Простопінія, гарм. О. Кошиця, № 11. — Див. 11-й номер. *У джерелі в тактах 51–57 альтові партії віддано тенору: помилка видання.*
29. Звичайна, на «Радуйся», гарм. Є. Азієва (Азеєва). — Див. 7-й номер.
30. Звичайна, на «Радуйся», гарм. О. Кошиця, № 1. — Див. 11-й номер. *У всіх тактах цього твору розмір $\frac{6}{4}$ змінено на $\frac{3}{2}$ згідно з ритмікою музичного тексту.*
31. Звичайна, на «Радуйся», гарм. свящ. М. Тележинського. — Співи на Літургії св. Йоана Золотоустого. На мішаний хор, партитура. Укладач свящ. М. Тележинський. — Луцьк-Варшава, року Божого 1937. — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
32. Звичайна, гарм. прот. Г. Павловського. — Див. 22-й номер. *У всіх тактах цього твору розмір $\frac{6}{4}$ змінено на $\frac{3}{2}$ згідно з ритмікою музичного тексту. У тактах 37 і 43 бас — Н–Н замість G–Н.*
33. Карпато-руського наспіву. — Джерела не знайдено. Із зібрання регента Оксани Ярмач.
34. Києво-Печерського розспіву, гарм. Д. Щириці. — Надано автором гармонізації. Зредагований для богослужіння твір надруковано вперше. Розспів узято з архіву Києво-Печерської Лаври.
35. Києво-Печерської Лаври, гарм. свящ. М. Тележинського. — Див. 31-й номер.
36. Києво-Печерської Лаври, «Печерна». — Божественная Литургия. Богослужбные песнопения Православной Церкви. Состав., ред., комментарии диакона Дмитрия Болгарского. — К.: Издание Свято-Троицкого Ионинского монастыря, 2004.
37. Києво-Печерської Лаври, подібна до «Блажен муж». — З архіву Св.-Феодосіївського ставропігійного чоловічого монастиря.
38. Києво-Печерської Лаври, подібна до «Благообразний Йосиф». — З архіву Св.-Михайлівського Золотоверхого чоловічого монастиря.
39. Київська. — Див. 25-й номер.
40. Київського розспіву (1), обихід Глинської п'устині. — Див. 37-й номер.
41. Київського розспіву (1), обихід Почаївської Лаври. — З рукописної збірки регента Лілії Онищенко. Джерела не знайдено. — Із зібрання регента Оксани Ярмач.
42. Київського розспіву (2), гарм. Є. Азієва (Азеєва). — Див. 7-й номер. *У тактах 27–36, 69–72 розмір $\frac{6}{4}$ змінено на $\frac{3}{2}$ згідно з ритмікою музичного тексту.*
43. Київського скороченого розспіву, триголосна, гарм. В. Петрушевського. — Песнопения Литургии Св. Иоанна Златоуста. Греческого напева / Переложение В. Г. Петрушевского. — К., 1904. — З бібліотеки Київської духовної академії в НБУВ.
44. Обихідна. — З архіву Свято-Володимирського патріаршого кафедрального собору. *Церква пов'язує цей широкоживаний в Україні піснеспів з іменем Д. Бортнянського: або з редакцією Обиходу, упорядкованого великим композитором (однією зі збірок, які митець опрацьовував, відроджуючи старовинні наспіви), або з його гармонізацією.*
45. Обихідна, гарм. прот. П. Турчанинова, № 6. — Див. 19-й номер.
46. Обихідна, гарм. О. Кошиця, № 8. — Див. 11-й номер.
47. Обихідна, триголосна, гарм. О. Кошиця, № 12. — Там само.
48. Обихідна, триголосна, гарм. М. Леонтовича, № 5. — Микола Леонтович. Духовні твори. Загальна ред. та упоряд. Миколи Гобдича. — К.: Бібліотека хору «Київ», 2005. *В автографі Херувимська без розміру й номера.*

49. Обихідного наспіву, гарм. Д. Бортнянського, № 1. — Полное собрание духовно-музыкальных сочинений Дм. Бортнянского под редакцією П. Чайковскаго. Партитура. Голоса. Выпускъ I. — Электротпечатня нотъ П. Юргенсона въ Москвѣ. (Рік не означено). — З архіву Св.-Володимирського патріаршого кафедрального собору.
50. Обихідного наспіву, гарм. Г. Ломакина, № 4. — Див 7-й номер.
51. Підкарпатського Простопінія, гарм. О. Кошиця, № 4. — Див. 11-й номер.
52. Підкарпатського Простопінія, триголосна, гарм. О. Кошиця, № 13. — Там само.
53. Подібна до «Во всю землю» (обихід Києво-Печерської та Почаївської Лаври), ред. свящ. О. Васильєва. — Див. 37-й номер.
54. Подібна до «Во всю землю» (обихід Києво-Печерської та Почаївської Лаври), гарм. М. Леонтовича, № 3. — Див. 48-й номер і примітку.
55. Подібна до «Чашу спасенія», гарм. М. Леонтовича, № 4. — Там само.
56. Полтавська, гарм. С. Дегтяревського (Дегтярьова), № 2. — Див. 7-й номер. *Нумерацію пісень подано за вид.: свящ. Т. Донецький. Собрание песнопений на Литургии... — Воронеж: Чехов В. И., 1901. — Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Узагалі відомо п'ять Херувимських С. Дегтяревського, з яких нам вдалося знайти лише № 2 і 3 (див. 88-й номер). Інформацію про Пісні С. Дегтяревського надала канд. мистецтвознавства Людмила Руденко.*
57. Сербського наспіву, гарм. Г. Ломакина, № 5. — Там само.
58. Симонівська (Симонівського монастиря). — Див. 22-й номер.
59. Софронівська (Софронівської п'устині). — Див. 38-й номер.
60. Софронівська, гарм. О. Кошиця, № 9. — Див. 11-й номер.
61. Софронівська, триголосна, гарм. М. Леонтовича, № 6. — Див. 48-й номер і примітку.
62. Старовинного обиходу, триголосна, гарм. П. Демуцького. — Літургія. Муз. П. Демуцького. — Видання рукописної збірки (імовірно автографа). Київ, 1922. — Із зібрання Мстислава Юрченка. Надруковано вперше.
63. Стародавнього наспіву, гарм. Г. Львівського (Львовського). — Джерела не знайдено. — Із зібрання регента Оксани Ярмач.
64. «Старосвітська», київського розспіву (на основі монодії, знайденої на Вінничині). Гарм. О. Ярмач. — Надано автором гармонізації. Надруковано вперше. Монодію взято з Антології О. Цалай-Якименко (див. 4-й номер). *У джерелі упорядник зазначає: «Київського, „старосвітського“ напіву. 2-га чверть XVII ст., м. Гайсин, Вінничина». Напевно, цю Херувимську було лише зафіксовано в нотному джерелі XVII ст., оскільки й мелодія, і некуплетна форма піснеспіву свідчать про значно давніше походження. Поданий у джерелі твір див. у Додатку до Антології.*
65. Харківська (1). — Див. 38-й номер.
66. Харківська (1), триголосна, гарм. Д. Бортнянського. — З рукописних нот. Джерела не знайдено. — Із зібрання регента Світлани Цапик. *Скоріш за все, цей дуже поширений на Західній Україні піснеспів зредагував не Бортнянський. Іменем великого композитора його підписано, напевно тому, що створення цієї Херувимської нерідко приписують або Д. Бортнянському, або ієром. Віктору (Висоцькому).*
67. Харківська (1), гарм. О. Кошиця, № 2. — Див. 11-й номер. *У Кошиця є ще триголосна Харківська, надрукована у збірці проф. Івана Трухлого (див. 105-й номер), яка не увійшла у видання Зіновія Лиська. Цю Пісню опубліковано в Додатку до Антології.*

68. Харківська (2). — Див. 25-й номер.
69. Чернігівська. — Див. 38-й номер.
70. Чорноморська. — Песнопения Божественной Литургии, для смешанного хора. Ред. Г. Н. Лапаев. — Православный центр «Живоносный Источник» в Царицыно, 1998. — Из зібрання свящ. Олександра Васильєва.
71. Грицько, восьмиголосна. — Служба Божа Грицькова. — Інститут рукописів НБУВ, Ф. 312, № 122. Надруковано вперше. *Спрощений для виконання варіант цього твору в редакції Оксани Ярмач можна знайти в Додатку до Антології.*
72. Дума, восьмиголосна. — Там само. Надруковано вперше.
73. Микола, восьмиголосна. — Там само. Надруковано вперше.
74. Свящ. С. Пекалицький, восьмиголосна. — Духовні музичні твори Симеона Пекалицького. Ред.-упоряд., автор метод. рекомендацій Гобдич М. М. — Бібліотека хору «Київ». — К.: Поліграфічний центр «Геопринт», 2008.
75. М. Дилецький, восьмиголосна, з Препорціальної Літургії. — Микола Дилецький. Духовні твори. Загальна ред. та упоряд. Миколи Гобдича. — К.: Бібліотека хору «Київ», 2003.
76. М. Дилецький, з Чотириголосної Літургії. — Там само.
77. На мелодію свт. Дмитра (Туптала), гарм. свящ. М. Георгіївського. — Херувимская песнь. Старинный распев, известный в народе под именем Дмитрия, Святителя Ростовского / На 4 голоса и фортепиано положил священник Михаил Георгиевский. — Сборник песнопений литургии. Ч. I. — З бібліотеки Київської духовної академії (НБУВ ВБЗІК КДА П. № 16).
78. На мелодію Г. Сковороди, гарм. ієром. Віктора (Висоцького). — Див. 38-й номер.
79. На мелодію Г. Сковороди, гарм. О. Кошиця, № 6. — Див. 11-й номер. *У джерелі в тактах 62–67 альтові партії віддано тенорам: помилка видання.*
80. М. Березовський. — Максим Березовский. Хоровые произведения. Состав., ред. и вступ. статья М. С. Юрченко. — К.: Музична Україна, 1989.
81. Д. Бортнянський, № 2. — Див. 49-й номер.
82. Д. Бортнянський, № 3. — Там само.
83. Д. Бортнянський, № 4. — Там само.
84. Д. Бортнянський, № 5. — Там само. *Цей твір має багато вдалих редакцій-спрощень. Одну з них (ред. Андрія Ситника) опубліковано в Додатку до Антології.*
85. Д. Бортнянський, № 6. — Там само.
86. Д. Бортнянський, № 7. — Там само.
87. Д. Бортнянський, з Триголосної Літургії. — Див. 44-й номер.
88. С. Дегтяревський (Дегтярьов), № 3. — Историческая хрестоматия церковного пения. Вып. III. Ред. М. Лисицына – Спб.: Издание П. К. Селиверстова, 1902. — Из зібрання диригента Миколи Гобдича. *Див. примітку до 56-го номеру.*
89. А. Ведель, з 1-ї Літургії, фа мінор. — Копію автографа (перша й неповна друга строфи, що збереглися в рукописі) надала Тетяна Гусарчук; А. Ведель. Избранные духовные произведения (додаток до журн. «Руководство для сельских пастырей». Вип. I. Ред. В. Г. Петрушевського. — К., 1911); Артемій Ведель. Духовні твори. Ред.-упоряд. Микола Гобдич і Тетяна Гусарчук. — Бібліотека хору «Київ». — К.: Геопринт, 2007. *Яку з двох Літургій А. Ведель написав раніше, невідомо. Тож, зазначена нумерація умовна.*
90. А. Ведель, з 2-ї Літургії, ля мінор. — З Бібліотеки хору «Київ» (див. 89-й номер).

91. С. Давидов. — С. Давыдов / Четырёхголосная литургия. — М., 1890 / Партитура № 16 (Сборник песнопений литургии. Ч. I : разных авторов). — З бібліотеки Київської духовної академії (НБУВ ВБЗІК КДА П. № 16).
92. Прот. П. Турчанинов. — Обработка и переложение для фортепиано Михаила Гольтисона. (Рік видання не знайдено). — Из зібрання регента Валентини Шовкун.
93. П. Левандовський. — Партитура № 1 номеров Всенощной, Литургии и концертов. — З нотної бібліотеки Київської духовної академії (НБУВ ВБЗІК КДА Ее 1435 П. № 1).
94. Г. Ломакин, № 1. — Див. 7-й номер.
95. Г. Ломакин, № 8. — Там само.
96. Г. Ломакин, № 9. — Там само; український переклад узято з видання: Збірник Літургічних і Церковних Пісень. Упоряд. та видання Андрія Ситника. — Нью-Йорк: Slavic Musoft, 1991. — Из зібрання свящ. Олександра Васильєва. *На початку збірника А. Ситник пише: «В душі відродження Української Автокефальної Православної Церкви на Україні ми, її вірні діти в розсіянні суцї, повертаємо ноти — з рукописів, що наші предки привезли з собою до Аделаїди в Австралії. Ми з них співали понад 40 літ на чужині». Упорядник присвячує свій збірник «Першому Патріархові Київському і Всієї України і Діаспори Святішому Мстиславові». Зауважимо, що написання слова «Діаспора» з великої літери має глибокий зміст, оскільки Україна, не маючи протягом віків своєї держави, зберігала яскраву самобутність — високу духовну культуру, мову, традиції — на чужині, що, преображена творчою працею українців, ставала скрізь другою Україною.*
97. Г. Ломакин, № 11. — Там само. *Відомо 10 Херувимських Г. Ломакина, тож знайдену без нумерації Пісню позначено наступним номером.*
98. Г. Ломакин, № 12. — Там само. *У джерелі написано: «Изъ рукописныхъ нотъ, в которыхъ сдѣлана запись: муз. ЛОМАКИНА». Див. іще примітку до 97-го номера.*
99. Свящ. М. Вербицький, № 1*. — Михайло Вербицький. Духовні твори. Загальна ред. та упоряд. Миколи Гобдича. — К.: Бібліотека камерного хору «Київ», 2004.
100. Свящ. М. Вербицький, № 2*, для чоловічого хору. — Там само.
101. Свящ. С. Воробкевич, № 1*. — С. Воробкевич. Хорові твори. Загальна ред., упоряд. та коментар А. Кушніренка. — К.: Музична Україна, 1996. — Из зібрання Миколи Гобдича.
102. Свящ. С. Воробкевич, № 2*, триголосна, ред. О. Ярмач. — Збірник Літургічних і церковних пісень на три голоси. Зладив Іполіт Омельський. — Чернівці, 1925. — Из зібрання регента Валентини Шовкун.
103. М. Лисенко. — Микола Лисенко. Релігійні твори, для мішаного хору. Упоряд. ред. та вступна стаття М. Юрченка. — Дрогобич: Відродження, 1993. *У Джерелі ця Пісня ц.-сл. мовою.*
104. Свящ. М. Кумановський, з Літургії заупокійної. — Літургія заупокійна. Муз. о. Н. Кумановського. Зібрав і написав митр. прот. Андрій Двораківський. — Нортгемптон, Па, 1972. — Из зібрання регента Валентини Шовкун.
105. Г. Музиченко (Музическу). — Ц.-сл. текст: див. 44-й номер; укр. текст: 22-й номер; Літургія. Збірка професора Івана Трухлого (скорочене видання). Ред. і видавець д-р Василь Трухлий. — Чикаго: Фундація Катерини Здорик, 1991. — Из зібрання Св.-Михайлівської парафії (Київ, Пирогів).
106. Є. Азіїв (Азеєв), № 1. — Див. 7-й номер.
107. Є. Азіїв (Азеєв), № 2. — Там само.

*Нумерація наша.

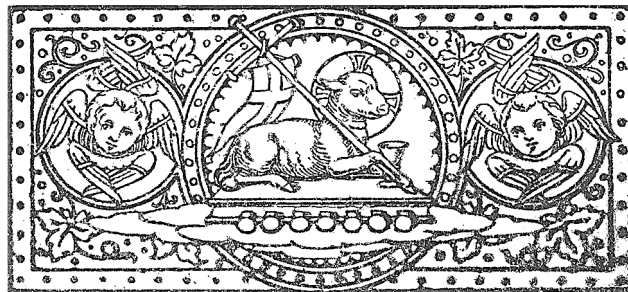
108. Є. Азіїв (Азеєв), № 5. — Там само.
109. Д. Січинський. — Джерела не знайдено. — Із зібрання диригента Ігоря Дем'янця.
110. Г. Давидовський. — Див. 22-й номер.
111. М. Слонов. — Див. 70-й номер.
112. В. Петрушевський. — Див. 43-й номер.
113. Я. Яциневич, № 1*, ре мінор. — Збірка проф. І. Трухлого (див. 105-й номер); Яків Яциневич. Духовні твори. Загальна ред. та упоряд. Миколи Гобдича. — К.: Бібліотека хору «Київ», 2006.
114. Я. Яциневич, № 2*, з Літургії, ля мажор. — Збірка М. Гобдича (див. 113-й номер).
115. О. Кошиць, № 3. — Див. 11-й номер.
116. О. Кошиць, № 5, триголосна. — Там само.
117. М. Леонтович, № 1. — Див. 48-й номер.
118. І. Цьорох. — Мішаний хор. Літургійні пісні. I Частина. А. Гнатишин. Служба Божа. Д-дур. Різні композитори. Зібрав і до тексту в українській народній мові приробив С. Чичула. Шосте-Поширене-Видання. — Шикаго, 1984. — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
119. Прот. К. Стеценко, № 1. — ІР НБУВ. IV.95(a). — Копію автографа надав Микола Гобдич.
120. Прот. К. Стеценко, № 2. — Там само. Ф. 62, IV.96 (інципід 6 тактів); Церковные песнопения для хорового исполнения: бесплатное приложение к журналу «Руководство для сельских пастырей» // Ред. В. Петрушевський. — К., 1907. З нотної бібліотеки Київської духовної академії. НБУВ ВБЗІК Д. XI 3/42.
121. Прот. К. Стеценко, з 1-ї Літургії (1907 р.) — ІР НБУВ. Ф. 1, № 36859.
122. Прот. К. Стеценко, з 2-ї Літургії (1910 р.). — ІР НБУВ. Ф. 1, № 36860.
123. Прот. К. Стеценко, № 3. — ІР НБУВ. Ф. 62, IV.97(a) укр. мовою; Ф. 62, № 89 IV.97(б) ц.-сл. мовою. — Копію автографа надав Микола Гобдич.
124. Прот. К. Стеценко, № 4. — Там само. Ф. 62, № 90.
125. Прот. К. Стеценко, № 5. — Там само. IV.99(a); IV.99(б) (Ф 62, № 92).
126. Прот. К. Стеценко, № 6. — Там само. IV.100(a); IV.100(б) (Ф. 62 № 96 — перша частина). *Останню частину твору («Підійmemo ж і ми Царя всіх»), яку вважали втраченою, віднайшов Микола Гобдич (у кінці рукопису 3-ї Літургії, див. 127-й номер). Текст у цій знайдений чернетці останньої частини було лише намічено автором. Отже, ми робили підтекстовку самі, зважаючи на чорновий авторський текст і обравши той переклад, яким послуговувався о. Кирило Стеценко.*
127. Прот. К. Стеценко, № 7*. — ІР НБУВ. IV.110. — Копію автографа надав Микола Гобдич. *У цій Пісні о. Кирило ужив форму «життьові», це схиляє до думки, що твір написано до 1920-х рр. (коли митець послуговувався вже формою «життєві»). Ми залишили застаріле слово, оскільки йдеться про перше видання оригінального тексту.*
128. Прот. К. Стеценко, № 8*, для жіночого хору. — Автограф хорових творів К. Стеценка. ІР НБУВ. Ф. 62 № 27.
129. Прот. К. Стеценко, з 3-ї, Народної Літургії (1921 р.). — Там само. ІР НБУВ Ф. 1. № 36860. *У джерелі Літургію означено: «Для хору та народного співу».*
130. Прот. К. Стеценко, № 9*, триголосна. — ІР НБУВ. Ф. 1 № 36868.

*Нумерація наша.

131. Я. Степовий (Якименко). — Див. 18-й номер.
132. Свящ. М. Тележинський. — З друкованого в американській діаспорі видання. Джерела не знайдено. — Із зібрання регента Валентини Шовкун. *Цей піснеспів у Росії відомий як Херувимська «Кравцова». На жаль, брак гідних довіри джерел не дає змоги визначити, кому саме з двох митців належить ця Херувимська, утім певні міркування схиляють нас до думки, що твір написав усе ж Тележинський. Священик Михайло Тележинський — один із провідних вітчизняних фахівців-фольклористів, що довгі роки працював на Волині, знаний композитор, особливо шанований як гармонізатор давніх національних піснеспівів. Зазначена Херувимська цілком відповідає стилю майстра і нагадує український народний наспів. Про Кравцова ж і про його творчість, ані про жоден інший твір невідомо нічого. До того ж незрозуміло, чому цей єдиний піснеспів з підписом «муз. Кравцова» трапляється в кількох гармонізаціях і з різними іменами: «ієром. Геронтій (Кравцов)», «А. Кравцов», «К. Кравцов»? Є ще один аргумент на користь Тележинського як автора цього твору. У Херувимській Кравцова є вдалиий і нескладний музичний хід тенора, який, власне, і відрізняє Пісні двох митців. Якби Тележинський запозичив твір Кравцова, то навряд чи замість удосконалити, спримітизував би його. Можливо, ця Херувимська Тележинського потрапила до Кравцова без підпису, і вдосконалену ним Пісню, як це нерідко буває з редакціями обихідних творів, було підписано його прізвищем.*
133. Прот. Г. Павловський, з Літургії заупокійної. — Прот. Григорій Павловський. Літургія заупокійна. — Нью-Йорк: Видання Української Православної Церкви в США, 1964. — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
134. П. Гончаров. — Збірка проф. І. Трухлого (див 105-й номер).
135. М. Гайворонський. — Служба Божа. Б-дур. На мішаний хор. Музика М. О. Гайворонського. — Друкарня і Вид-во чина св. Василія Вел. у Жовкві, 1938. — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
136. П. Козицький. — Див. 18-й номер.
137. Прот. І. Заяць. — Див. 15-й номер.
138. О. Сніжинський (Годзяцький), № 1. — Копію автографа надав композитор Віталій Годзяцький, син видатного регента й композитора О. Сніжинського.
139. О. Сніжинський (Годзяцький), № 3. — Там само. Надруковано вперше.
140. О. Сніжинський (Годзяцький), № 7. — Там само. Надруковано вперше.
141. О. Сніжинський (Годзяцький), № 8. — Там само. Надруковано вперше. *У 66-му такті в автографі Basso dis (замість d).*
142. С. Жданов. — Джерела не знайдено. — Із зібрання диригента Ігоря Дем'янця.
143. М. Скрипник. — Служба Божа. Літургія св. Ів. Золотоустого. Для мішаного хору. Музика М. Скрипника. — Детройт, 1965. — Із зібрання регента Валентини Шовкун.
144. І. Козачок. — Служба Божа Св. Івана Золотоустого на чоловічий хор. Муз. Івана С. Козачка. — Монреаль, Канада: Видання Української Греко-Православної Церкви Покрови Пресвятої Богородиці, 1979. — Із зібрання свящ. Олександра Васильєва.
145. І. Соневицький. — Копію автографа надав диригент, проф. Мстислав Юрченко. Надруковано вперше. *В автографі до тактів 68–71 є авторська виноска: «Партію тенора можна підсилити I-ми сопранами». У Додатку до Антології цей твір можна знайти зі зредагованим 35-им тактом.*

146. І. Синиця. — Іван Синиця. Літургійні та церковні піснеспіви. Збірник. — Ніжин: Аспект, 2001.
147. В. Волошин. — Володимир Волошин. Божественна Літургія. — Львів, 2007. — Из зібрання диригента Ігоря Дем'янця.
148. Г. Верета, № 1, з Літургії. — Надано автором.
149. Г. Верета, № 2. — Надано автором. Надруковано вперше.
150. О. Ярмач. — Надано автором.
151. Г. Курцеба. — Григорій Курцеба. Божественна Літургія. Для мішаного хору. — Івано-Франківськ: Сімик, 2008 (Літургію створено в Лондоні 2007 року). — Из зібрання диригента Ігоря Дем'янця.
152. В. Файнер, № 6. — Духовная музыка. Владимир Файнер. — <http://www.fainer.com.ua/>.
153. В. Файнер, № 8. — Там само.
154. В. Файнер, № 11. — Там само.
155. І. Тилик. — Надано автором. Надруковано вперше. *Спрощений варіант твору опубліковано в Додатку до Антології.*
156. І. Мартиненко. — Надано автором. Надруковано вперше. *В Додатку до Антології опубліковано цей твір з іншим варіантом закінчення («Аміль» і «Яко да Царя»).*

Додаток до Антології (твори, що не увійшли до збірки):
<http://www.parafia.org.ua/scores/anthology/>

Список скорочень

Арх. — Архистратиг
арх. — архангел
архиєп. — архиєпископ
ВБЗІК — Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій
вид. — видання
вид-во — видавництво
гарм. — гармонізація
ієром. — ієромонах
ІР НБУВ — Інститут рукописів **НБУВ**
митр. — митрополит

НБУВ — Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
о. — отець
прот. — протоієрей
прп(п). — преподобний(-і)
ред. — редакція
св. — святий
свт. — святитель
свящ. — священник
упоряд. — упорядкування (-ник)
Ф. — фонд